

УДК 37 (091) (477)

DOI:

Світлана Гірняк, доктор філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Світлана Луців, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

СТАНОВЛЕННЯ ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ XVII – XVIII СТ.

У статті розкрито особливості виникнення і використання шкільного театру в навчальних закладах України та з'ясовано, що його повстання в Україні відбувалося в контексті загальноєвропейського розвитку освіти і шкільництва, тоді як провідну роль у становленні в Україні відіграли братські школи, Острозький освітньо-культурний осередок, а згодом Києво-Могилянська академія, які запозичили у своїх опонентів, єзуїтів і протестантів, окремі форми організації шкільного життя та методи викладання. Серед них визначна роль відводилася шкільній драмі та шкільному театру, що мали потужний виховний та пропагандистський характер.

У процесі дослідження було встановлено, що шкільні театри братських, протестантських та єзуїтських навчальних закладів мали багато аналогій, що пояснюється спільною природою цих театрів, подібністю дидактичних і суспільних функцій. Так, за допомогою постановки шкільних драм, представники кожної з названих шкіл намагалися сприяти не тільки релігійному вихованню молоді, а й моральному, патріотичному й політичному.

Ключові слова: театр; шкільний театр; шкільна драма; освіта; братська школа; протестантська школа; єзуїтський навчальний заклад.

Літ. 23.

Svitlana Hirnyak, Doctor of Sciences (Philology), Associate Professor of the Philological Sciences and Techniques of Teaching in Elementary School Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Svitlana Lutsiv, Ph.D.(Philology), Associate Professor of the Philological Sciences and Techniques of Teaching in Elementary School Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE DEVELOPMENT OF THE SCHOOL THEATER IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE IN THE XVII – XVIII CENTURIES

The article reveals the question of the formation and use of the school theatre in educational institutions of Ukraine and it is found out that its establishment in Ukraine took place in the context of general European development of education and schools. The leading role in the development of the school theatre in Ukraine was played by the brotherhood schools, Ostroh Educational and Cultural Center and later Kyiv-Mohyla Academy, which borrowed from their opponents, Jesuits and Protestants, some forms of school organization and teaching methods. Among them a prominent role was given to school drama and a school theatre which were of a powerful educational and propaganda nature.

It is proved that the formation and development of the school theatre in Ukraine in the XVII – XVIII centuries as a separate pedagogical problem was preceded by a long process of accumulating scientific and publicistic literature on the identified issues. The analysis of the previous experience of the development of the school theatre testifies to close attention of researchers to the study of its individual aspects: philosophical and aesthetic foundations, elements of folk art, genre and style belonging, content characteristics, literary value, main characters and their characters, etc. It is established that the pedagogical component of the study of the school theatre in Ukraine of the outlined period is presented rather poorly. First of all, this problem is studied in the context of the study of the development of Ukrainian schooling of the XVI – XVIII centuries and coverage of the pedagogical heritage of famous Ukrainian enlighteners of that time.

In the process of the research it has been found out that the school theatres of brotherhood, Protestant and Jesuit educational institutions had many analogies, which is explained by the general nature of these theatres, the similarity of didactic and social functions. Thus, by staging school dramas, the representatives of each of the above-

mentioned schools tried to contribute not only to the religious, but also to the moral, patriotic and political upbringing of young people.

Keywords: *a theatre; a school theatre; a school drama; an education; brotherhood school; Protestant school; Jesuit educational institution.*

Постановка проблеми. Реалії сьогодення ставлять перед вітчизняною педагогічною наукою нові вимоги щодо пошуку ефективних шляхів реформування та удосконалення освітньої парадигми. Глобалізаційні й інтеграційні процеси, які відбуваються в сучасному українському освітньому просторі, вимагають також перегляду змісту й організації навчання, формування нових виховних орієнтирів для молодого покоління. Проте євроінтеграційна освітня політика передбачає не тільки створення єдиного освітнього простору, стандартизацію навчання, але водночас сприяє крос-культурній проникності, у якій пріоритетним напрямом є збереження національно-культурної ідентичності кожного народу, його історії, мови, традицій.

З огляду на це, вивчення і критичне переосмислення історико-педагогічної спадщини, зокрема тих форм, методів, засобів навчання та виховання, які спричинили якісно нові умови для відродження української культури, розбудови національної школи та були інтегрованими складовими загальноєвропейської освітньої системи, є актуальними і потребують глибшого аналізу.

Вагомим джерелом збагачення змісту навчання і виховання в сучасній школі є дослідження історичного досвіду в організації шкільництва в Україні в XVII – XVIII ст. – епоху духовного відродження України. У цей період вітчизняна освіта набула самобутніх організаційних, змістових і системних рис, одночасно розвиваючись в єдиному східноєвропейському вимірі (братські школи, колеґіуми, Острозька академія, Києво-Могилянська академія).

Шкільні театри братських, протестантських та єзуїтських навчальних закладів мали багато аналогій, що пояснюється спільною природою цих театрів, подібністю дидактичних і суспільних функцій. Так, за допомогою постановки шкільних драм, представники кожної зі згаданих навчальних закладів намагалися сприяти не тільки релігійному вихованню молоді, але й моральному, патріотичному, політичному.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В історико-педагогічних працях міжвоєнного періоду шкільний театр і шкільна драма висвітлювалися в контексті вивчення діяльності братських шкіл і Києво-Могилянської академії. Окремі автори звертали увагу на видавничу

діяльність братств і організованих ними друкарень, на взаємозв'язок їхньої видавничої та педагогічної діяльності [12; 16]. У ґрунтовному дослідженні розвитку Києво-Могилянської академії М. Демков наголошує, що вона копіювала шкільну систему єзуїтських навчальних закладів з усіма їхніми зовнішніми і внутрішніми порядками [4, 142]. Учений розглядає шкільний театр як суто шкільне явище, що мав на меті навчати ораторському мистецтву.

О. Селіханович, відомий філософ і педагог кінця XIX – першої половини XX ст., також вивчав розвиток української освітньої системи XVI – XVIII ст. у тісному взаємозв'язку зі західними школами, їх організацією та змістом навчання. Важливим у його дослідженні було те, що він аналізував ці освітні системи в загальноєвропейському суспільному й культурному контексті. Саме тому шкільні драми та шкільні театри України вчений розглядав як інтегровану частину західноєвропейської єзуїтської шкільної системи, що мала потужний виховний потенціал [13, 184].

Дослідження шкільної драми та шкільного театру в радянський період (40 – 90 рр. XX ст.) проходило в кілька етапів. До першого етапу (40 – 50 рр. XX ст.) належать праці П. Беркова, В. Кузьміної, С. Щеглової, у яких вивчення шкільного театру відбувалося в контексті становлення аматорського народного, що вважався більш “демократичним” видом театрального мистецтва і найбільше імпонував комуністичній ідеології. На думку С. Щеглової, на сцені аматорського народно-демократичного театру вистави в порівнянні зі шкільними драмами були “більш реалістичні, мали частково агітаційний характер, прищеплювали глядачам передові для того часу погляди, спрямовані проти дворянської верхівки” [17, 264]. Відомий славіст П. Берков у низці розвідок розглядав питання становлення та розвитку народної російської драми XVII – XX ст., яка відрізнялася від шкільної різноманітністю репертуару й передовим демократичним характером. Згідно поглядів П. Беркова, саме інтермедії шкільних драм дали поштовх до розвитку російської народної драми [1, 49]. У цьому аспекті були побудовані дослідження іншого відомого науковця обстежуваного періоду В. Кузьміної, яка займалася вивченням інтермедій і ранніх комедій, що найяскравіше відображали “народність” ранньої драматургії.

Мета статті – розкрити теоретичні основи

формування шкільного театру в навчальних закладах України XVII – XVIII ст.

Виклад основного матеріалу. Шкільний театр як масове явище в європейській педагогічній практиці сформувався в другій половині XVI ст. в період жорстокої боротьби релігійних ідей і загострення міжконфесійних та соціокультурних проблем європейського суспільства. Шкільний театр використовувався в навчально-виховному процесі різних релігійних конфесій, громад, братств. Навіть протестанти, які дотримувалися суворих релігійних порядків, прихильно ставилися до театральних вистав у шкільній практиці. Зокрема Мартін Лютер, основоположник протестантизму, підкреслював важливе виховне значення театральних вистав, за допомогою яких учні могли вивчати латинську мову, тренувати пам'ять і краще знайомитися з суспільним життям. Незважаючи на заборону співів і театралізованих обрядів під час церковних літургій, він наголошував на тому, що "... християнам немає потреби цілковито уникати комедій через те, що в них трапляються грубі жарти і непристойності, тому що через подібні дрібниці довелося б відмовитися, мабуть, і від читання Біблії" [9, 74].

Чернечий орден єзуїтів (на противагу протестантам) запровадив свою систему навчання і виховання, у якій особлива роль належала театральному дійству. Перший єзуїтський театр бере початок з 1551 року, коли в Мессіні було здійснено першу постановку. Єзуїти усвідомлювали важливість шкільних вистав для інтелектуального розвитку молоді не тільки через її участь у виставі в ролі актора, але і глядача. Інший католицький чернечий орден – піарський – не відставав від своїх головних конкурентів у боротьбі за учнівську молодь і в 1637 році створив перші шкільні вистави в колегії міста Назарено.

Зауважимо, що до другої половини XVI ст. розвиток шкільного театру відбувався в загальному річизі розвитку релігійного театру епохи Середньовіччя. У ранньому Середньовіччі церковнослужителі засудили театр як лицедійну форму і заборонили грати п'єси. Тільки в X ст. вони усвідомили роль театру як важливого інструменту впливу на вірних християн і знову ввели його до літургії в костелі. На розвиток християнського театру, головною метою якого була допомога неосвіченим людям у зрозумінні істини віри, значний вплив мала філософська думка Фоми Аквінського, який першим з латинського духовенства впровадив філософію Арістотеля до католицької віри й уважав театр особливою формою відпочинку, забави і розваги.

Водночас він визнавав тільки такий театр, який "не допускає жодних недозволених слів або дій" [22, 57]. Для релігійного театру характерними були постановки містерій, міраклів і мораліте.

Отже, можна констатувати, що християнський театр виконував релігійні та виховні функції, оскільки давав інформацію, навчав, збуджував доброзичливі почуття, мотивував до дії, розважав [23, 144 – 145].

В епоху Ренесансу відбулося переосмислення ролі людини у світі, її ставлення до себе й оточуючих, до Бога, християнських догматів [19, 267]. Це стало можливим завдяки відкриттю і популяризації стародавніх шедеврів. Ранні грецькі драми використовувалися здебільшого в середньовічних навчальних закладах для навчання риторики. Доба Відродження в країнах Західної Європи започаткувала нову форму театру в гуманістичних школах Італії, а згодом Німеччини, Франції й Іспанії, в яких почали виконувати в оригіналах комедії римських драматургів Плавта і Теренція, трагедії Сенеки. Викладачі шкіл (із 30-х рр. XVI ст.) почали писати власні латиномовні п'єси для школярів, які їх виконували з дидактичною метою за шкільними програмами. З часом театральний репертуар був збагачений сучасними трагедіями і комедіями. Як і автори середньовічних містерій, ці драматурги спиралися на релігійні сюжети, однак опрацьовували їх інакше, вільно трактуючи теми і вдаючись навіть до вигадок. Проте якщо містерії були цілком вільними щодо форми, то шкільна драма була зорієнтована на форму римської драми.

Отже, розквіт шкільної драми і шкільного театру на Заході припадає на другу половину XVI ст., тоді як з початком Реформації система освіти в європейських країнах зазнала якісних змін. Суттєві реформи відбулися в середніх і вищих школах. Так, наприклад, зусиллями відомого педагога й освітнього діяча Яна Штурма було створено новий тип гімназії, в яких вивчали не тільки гуманітарні дисципліни, а й природничі. Перевід з нижчого класу до вищого відбувався через екзамени, що доволі часто набували форми публічних виступів. У гімназії Страсбурга, у якій Ян Штурм був директором, учнівські вистави стали складовою системи навчання. Сам педагог визнавав театр важливим елементом гуманістичного виховання [20, 95].

Особливо активним процес розвитку шкільного театру був у школах, заснованих єзуїтським орденом. Єзуїтське шкільництво було спрямоване на вивчення латинської мови через розробку техніки аналізу та наслідування стилістичних

канонів античних авторів, що найширше запроваджувалося через курси поетики і риторики [Кравець, 1996, 12]. Таким чином, у єзуїтських колегіях упроваджувалися філологічні методи навчання і виховання ранніх гуманістів, головною метою яких були засвоєння кращих прикладів античності, плекання добродієвських звичаїв, які удосконалюють людську природу, прищеплення християнської моралі, а разом із тим – католицького світобачення.

У школах єзуїтів релігійне виховання здебільшого відбувалося через емоційну сферу, аніж через вивчення богословської літератури. Це проявлялося в залученні учнів до театралізованих вистав, релігійних процесій, церковних братств, що мали на меті формування відданості інтересам римо-католицької церкви. Відомо, що перші шкільні театри виникли при освітніх установах епохи Просвітництва та Бароко, а основою їхнього репертуару була шкільна драма, яка мала передусім навчально-виховний характер [3; 5]. Єзуїти вважали театр вагомим засобом пропаганди своїх ідей, оскільки він впливав не тільки на розумову, а й емоційну сферу людини, її уяву і пам'ять, водночас основні ідеї п'єси ставали доступними як освіченій еліті, так і простому народу.

Єзуїти зуміли перетворити шкільну драму на дієвий засіб пропаганди власних ідей, надавши виставам блиску і привабливості. Було витворено навіть своєрідний тип єзуїтської драми, теоретиками якої стали єзуїт Ю. Ц. Скалігер (1561 р.), а згодом Я. Понтан (1594 р.), О. Донаті (1631 р.), Я. Масен (1654 р.).

В єзуїтському шкільному театрі простежується тяжіння до алегоричних образів й уособлення віддалених понять. Наприклад Правда, Природа, Любов, Вірність виступають поруч із живими дійовими особами, тоді як християнські уявлення і чесноти – поряд із давньогрецькими і давньоримськими богами та героями тощо. Єзуїтський шкільний театр швидко набув популярності як у простого населення, так і серед знаті, а згодом без нього не обходилася жодна важлива релігійна чи суспільно-політична подія. Так, наприклад, під час коронації польського короля Сигізмунда III, єзуїтами було поставлено п'єсу про життя та доблесні подвиги його попередника короля Сигізмунда I [21, 92]. Єзуїтські шкільні постановки були також вагомим засобом впливу на суспільну думку країни. Польський дослідник Й. Аксер зауважує, що єзуїтська драма “*Laudatio dramatice clarissimae Firleiorum familiae*” є своєрідним сатиричним памфлетом на республіканський з'їзд, що

відбувся у Кракові в 1620 році [18, 18]. Таким чином можемо стверджувати, що шкільний єзуїтський театр розвивався не тільки в суто релігійно-духовному аспекті, а й віддзеркалював історичні, політичні, суспільні події, що відбувалися в тогочасних європейських країнах і мав вплив на формування суспільно-політичної думки тогочасної Речі Посполитої.

На зразок церковного і шкільного театру західноєвропейських країн розвивався театр у Речі Посполитій, до складу якої входили в цей період більшість українських територій. Єзуїти почали запроваджувати в Польщі, а також в Україні та Білорусі, власні школи, тоді як в навчальних програмах театр посів значне місце [8, 85].

Прикметно, що становлення шкільного театру співпало з розвитком нового напрямку в європейській літературі й культурі – Бароко, що прийшов на зміну Відродженню. Художня система барокового мистецтва була надзвичайно складною, оскільки в ній одночасно проявлялися мінливість і поліфонічність культурних процесів, які характеризувалися суперечливим поєднанням релігійних і світських мотивів та образів, тяжінням до різних контрастів, складної метафоричності, алегоризму й емблематичності, прагненням вразити читача пишним стилем, риторичним оздобленням твору тощо [3, 47]. Подібні риси були притаманні й шкільному театрові, який базувався на законах риторичного мистецтва.

Майже в усіх програмах єзуїтських колегій були присутні сценічні вправи з красномовства, а також вміння проводити дискусію. Участь у виставах, згідно з принципами єзуїтів, мала виробити в учнів відповідний смак, сформувані зацікавленість, любов до краю і цютивого життя, плекати з них добре вихованих молодих людей. Інсценізації в театрі єзуїтів охоплювали шкільні твори, біблійні й історичні драми, що були включені до навчальних програм, і в яких йшлося про вибір шляху в житті, ведення благочестивого способу життя, вірного служіння королівській владі та католицькій церкві.

Щодо становлення і розвитку українського шкільного театру, то тут потрібно відзначити, що він повторював організацію єзуїтського театру й опирався на теоретичний і практичний досвід польських викладачів і драматургів [7, 34]. Така подібність зумовлена передусім територіальною близькістю й історико-культурним пограниччям обох народів. Окрім того, важливо зазначити, що православно-візантійській традиції театральна культура не була притаманна. На початку свого становлення шкільний театр сприймався як

пересічними українцями, так і багатьма релігійними й культурними діячами доволі вороже, оскільки в ньому не вбачали необхідності та сприймали як один із різновидів католицького впливу. Саме тому в тогочасній полемічній літературі можна знайти багато негативних висловлювань православних поборників віри до цього типу навчання [2; 11].

Однак саме за посередництва польської школи відбувався процес становлення і розвитку українського шкільного театру. Активно з'являлися школи нового типу, у яких гуманістичне виховання передбачало оволодіння античною літературою, латинською та грецькою мовами, поетикою, риторикою, філософією і богослов'ям. Тому й в українських православних школах і колегіях шкільний театр як нетрадиційний засіб навчання, який володів потужною виховною функцією, знайшов своє належне місце. Водночас шкільний театр був тісно пов'язаний з церквою, оскільки входив до навчальної програми духовних шкіл. Відтак він повинен був виражати релігійний зміст, незважаючи на свою світську форму.

Згодом шкільний театр в Україні був не тільки частиною навчальної програми, а й зайняв вагому позицію між світським і сакральним началом та вплинув на формування нової системи вираження духовних цінностей попри те, що поряд існували такі види театру як придворний, магнатський і народний. Проте всі вони не могли вплинути на розвиток українського театру, оскільки для придворного театру в Україні не існувало належних умов розвитку, магнатський театр мав занадто яскравий світський характер, який важко увести поруч з християнсько-православними традиціями, народний же театр не міг бути засвоєний згідно з визначенням [15, 82]. Отже, саме педагогічна система стала головним провідником у подальшому розвитку театрального мистецтва.

Український шкільний театр досліджуваного періоду постійно балансував між досвідом православного й католицького світосприйняття та демонстрував відгомони релігійної полеміки. Насамперед це стосувалося появи в п'єсах пасхальних і різдвяних циклів алегоричних образів Церкви, яку переслідували вороги: Татарин, Мордвин, Арапик, але вона залишилася вірною єдиній православній вірі. Отже, полемічна тема в шкільному театрі була актуальною нарівні з пасхальною, що ще більше увиразнювало поєднання у ньому світського й духовного.

Варто зауважити, що саме феномен шкільного театру в Україні зумів поєднати в собі світське та духовне, не стираючи їх повністю, а віднайшовши певний баланс між ними.

Український шкільний театр багато в чому залежав від церковного календаря, повертаючись до обрядово-міфологічної сутності. Сучасний дослідник вітчизняного театрознавства П. Микитюк зазначає, що шкільний театр досліджуваного періоду “набув усіх рис, властивих обрядові, оскільки сам не обирав ні місця, ні часу дії. Традиція, хоч і запозичена, визначала власне коло: великодня драма – різдвяна – мораліте на Масляну (Сиропусну) неділю. Іноді сюди вривалася дидактична п'єса з нагоди кінця навчального року” [10, 30]. Це надавало шкільному театру відтінку світськості. Утім він був органічним сплавом сакрального і профанного, що проявлялося у змістовій частині театральної п'єси, створенні химерних персонажів, однак їх розмежування проходило в самій жанровій системі. Тобто для центру, серцевини п'єси, притаманна найбільша концентрація духовного наповнення, тоді як на периферії переважали світські елементи. Тому семантичним центром для шкільного театру стала містерія, а для периферійної частини було обрано середньовічне мораліте. Усе це дає підстави стверджувати, що жанр середньовічного мораліте, для якого характерним персонажем була Людина, що виконувала роль призми для відображення священних подій, не дозволяв шкільному театру перейти в розряд придворних чи народних театрів, оскільки він не був повністю віддалений від сакрального ядра. З цього можна зробити висновок, що український шкільний театр окресленого періоду був включений до сакральної культури і значно повільніше секуляризувався, ніж західноєвропейський і польський зокрема.

Водночас повчальний характер п'єс, зміст певних монологів і діалогів, сценічні епізоди є свідченням того, що шкільний театр залишався частиною шкільної програми і відображав його світський характер. Тут, насамперед, необхідно відмітити групу діалогів та декламацій, у яких мова йшла про користь навчання та шкоду, що несли лінощі та недбалість у навчанні; проголошення привітальних панегіриків, гербових віршів, що склали практичну частину курсів поетики й риторики. Серед практичних занять, які мали публічний характер і презентувалися на шкільній сцені, були диспути, прологи й епілоги драм, які наближалися до ораторських жанрів. Окрім того, вони були схожими до проповідей, які наповнювалися риторичними питаннями, зверненнями до глядачів, певною модуляцією голосу та прописаними в поетиках і риториках жестами й рухами тіла.

Загалом жанрова система шкільного театру

була досить розгалуженою: *містерії, мораліте, діалоги, трагедії дидактичного характеру, комедії, трагікомедії* тощо. Проте вона була доволі сталою, оскільки проникнення нових жанрів на сцену шкільного театру впливало на розвиток уже існуючих, передусім містерій і мораліте, однак їх функції були чітко розмежовані. Звернення авторів драм до одних і тих самих джерел (Біблії, життя святих) також впливало на сталість жанрової системи. Ці процеси зумовили появу наприкінці XVIII ст. драм, які повністю дублювали зміст п'єс, написаних на початковому етапі становлення шкільного театру. Відповідно вказані факти стимулювали появу значної кількості критичних зауважень серед дослідників ранньої слов'янської літератури щодо примітивності, наївності змісту п'єс у цей період, недосконалості форми та плагіату.

В окреслений період дидактична функція театру поєднувалася з загальними завданнями морально-релігійного і патріотичного виховання. Театр давав можливість пересічним глядачам долучитися до духовної й культурної світової спадщини та, водночас, отримувати наочні уроки з суспільного життя: засвоєння релігійних догматів, приклади благочестя, відданого служіння Батьківщині, своєму народові тощо. Таким чином, шкільний театр з його яскраво вираженою морально-дидактичною спрямованістю намагався вказати людині вірний шлях у житті відповідно до християнського учення.

Належить додати, що поява театру в стінах школи підвищувала її авторитет і престиж. Завдяки шкільним постановкам відбувалися тісні взаємини школи з суспільством і батьками. Так, наприклад, під час шкільних виступів у прологах та епілогах повідомлялося про успіхи учнів у навчанні, їх поведінку, зазначалося про користь шкільної справи для розвитку особистості [14, 39]. Цей прийом часто використовувався у шкільних театрах різних конфесій з метою збільшення кількості учнів та отримання меценатської допомоги.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, шкільний театр, який активно використовував елемент гри, полегшував процес навчання, робив його цікавішим і доступнішим. Інколи він заміняв шкільні екзамени, перетворюючи їх на шкільні диспути. Необхідно наголосити, що усі жанри шкільного театру (комедії, містерії, мораліте) виконували дидактичну функцію. Окрім того, шкільний театр створив власні жанри – декламації та діалоги, головним завданням яких було навчання й виховання підрастаючого покоління.

Український шкільний театр став центром розвитку східнослов'янського театрального мистецтва, оскільки увібрав у себе кращі здобутки польського шкільного театру, що слугував призвою для проникнення передових ідей західноєвропейської шкільної театральної традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берков П.Н. Русская народная драма XVII – XX веков : Тексты пьес и описания представлений. Москва, 1953. 360 с.
2. Вишенський І. Твори. Київ, 1986. 186 с.
3. Грицай М.С. Українська література XVI – XVIII ст. і фольклор. Київ : Київський університет, 1969. 113 с.
4. Демков М.И. Курс педагогіки. Ч. II. Москва, 1918. 690 с.
5. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI – XVIII ст. Київ, 1966. 251 с.
6. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль, 1996. 436 с.
7. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы. Москва, 1979. 372 с.
8. Луців С. Риторична майстерність майбутнього вчителя початкових класів через призму історико-педагогічного досвіду. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2014. С. 84–88.
9. Мартин Лютер. Время молчания прошло : избранные произведения 1520 – 1526 гг. Харьков, 1992. 352 с.
10. Микитюк П. Українська шкільна драма XVII – XVIII ст. як сакральний феномен. *Вісник Львівського університету*. Серія мистецтво. Вип. 3, 2003. С. 29 – 34.
11. Мицько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. Київ, 1990. 130 с.
12. Родников В. История педагогики общей и русской. Киев, 1916. 575 с.
13. Селиханович А.Б. История педагогики на Западе и в России. Петроград Киев, 1917. 272 с.
14. Софронова Л. Старинный украинский театр. Москва, 1996. 352 с.
15. Стешенко І. Історія української драми. Т. 1. Київ, 1908. 309 с.
16. Титов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні XVI – XVII ст. Київ, 1924. 347 с.
17. Щеглова С.А. Разночинно-демократический театр начала XVIII века и его репертуар. Москва, 1956. С. 263–284.
18. Axer J. Polski teatr Jezuitki jako teatr polityczny. *Jesuici a kultura polska*. 1993. S. 16–20.

19. Berthold M. *Historia teatru*. Warszawa, 1980. 425 s.

20. Dziechcinska H. *Publiczność literacka i teatralna w dawniej Polsce*. Warszawa – Lodz, 1985. 348 s.

21. Krzyżanowski J. *Dzieje literatury polskiej*. Warszawa, 1979. 365 s.

22. Nicoll A. *Dzieje teatru*. Warszawa, 1977. 286 s.

23. Tatarkiewicz T. *Dzieje sześciu pojęć*. Warszawa, 1988. 345 s.

REFERENCES

1. Berkov, P. (1953). *Russkaia narodnaia drama XVII – XX vekov: teksty pes i opisaniia predstavlenii* [Russian folk drama XVII – XX centuries: texts of plays and descriptions of representations]. Moscow. [in Russian].

2. Vyshenskyi, I. (1986). *Tvory* [Writings]. Kyiv. [in Ukrainian].

3. Hrytsai, M. (1969). *Ukrainska literatura XVI – XVIII st. i folklor* [Ukrainian literature of the XVI – XVIII centuries and folklore]. Kyiv. [in Ukrainian].

4. Demkov, M. (1918). *Kurs pedagogiki*, 2. [Pedagogy course, 2]. Moscow. [in Russian].

5. Isaievych, Ya. (1966). *Bratstva ta yikh rol u rozvytku ukrainskoi kultury XVI–XVIII st.* [Brotherhoods and their role in the development of Ukrainian culture in the XVI–XVIII centuries]. Kyiv. [in Ukrainian].

6. Kravets, V. (1996). *Istoriya klasychnoi zarubizhnoi pedahohiky ta shkilnytstva* [History of classical foreign pedagogy and schooling]. Ternopil. [in Ukrainian].

7. Likhachev, D. (1979). *Poetika drevnerusskoi literatury* [Poetics of old russian literature]. Moscow. [in Russian].

8. Lutsiv, S. (2014). Rytorychna maisternist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv cherez pryzmu istoriko-pedahohichnoho dosvidu [Rhetorical skills of the future teacher of elementary school through the prism of historical and pedagogical experience]. *Youth & market*, 8, pp.84–88. [in Ukrainian].

9. Martyn Liuter (1992) *Vremia molchaniya proshlo : yzbrannūe proyzedeniya 1520–1526 pp.* [The time of silence has passed: selected works of 1520–1526]. Kharkov, 352 p. [in Russian].

10. Mykytiuk, P. (2003). *Ukrainska shkilna drama XVII – XVIII st. yak sakralnyi fenomen* [Ukrainian drama of the XVII – XVIII centuries as a sacred phenomenon]. *Herald of Lviv University. Series of Art studies*, 3, pp.29–34. [in Ukrainian].

11. Mytsko, I. (1990). *Ostrozka sloviano-hreko-latynska akademiia* [Ostroh slavic-greek-latin Academy]. Kyiv. [in Ukrainian].

12. Rodnykov, V. (1916). *Ystoriya pedahohyky obshchei y russkoi* [History of general and russian pedagogy]. Kyiv. [in Russian].

13. Selikhanovich, A. (1917). *Istoriia pedagogiki na Zapade i v Rossii* [History of Pedagogy in the West and in Russia]. Petrograd – Kyiv. [in Russian].

14. Sofronova, L. (1996). *Starynnoi ukraynskyi teatr* [Ancient Ukrainian Theater]. Moscow. [in Russian].

15. Steshenko, I. (1908). *Istoriia ukrainskoi dramy* [History of Ukrainian drama]. Kyiv. [in Ukrainian].

16. Tytov, Khv. (1924). *Stara vyshcha osvita v Kyivskii Ukraini XVI–XVII st.* [The oldest higher education in the Kyiv's Ukraine XVI XVII centuries]. Kyiv. [in Ukrainian].

17. Shcheglova, S. (1956). *Raznochinnodemokraticheskii teatr nachala XVIII veka i ego repertuar* [The multi-democratic theater of the early XVIII]. *Proceedings of the Department of Ancient Russian Literature*, 12, pp.263–283. [in Russian].

18. Axer, J. (1993). *Polski teatr Jezuitski jako teatr polityczny* [Polish Jesuit theater as a political theater]. *Jesuits and Polish culture* (pp. 16–20) [in Polish].

19. Berthold, M. (1980). *Historia teatru* [History of the theater]. Warszawa: Wyd. Artystyczne i Filmowe. [in Polish].

20. Dziechcińska, H. (1985). *Publiczność literacka i teatralna w dawniej Polsce* [Literary and theatrical audience in formerly Poland]. Warszawa – Lodz. [in Polish].

21. Krzyżanowski, J. (1979). *Dzieje literatury polskiej* [History of Polish literature]. Warszawa [in Polish].

22. Nicoll, A. (1977). *Dzieje teatru* [History of the theater]. Warszawa: PIW [in Polish].

23. Tatarkiewicz, T. (1988). *Dzieje sześciu pojęć* [The history of the six expressions]. Warszawa: PWN [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 06.08.2019

